

VĂN NGHỆ VỚI VAI TRÒ KHẲNG ĐỊNH, PHÁT HUY TINH THẦN VÀ BẢN SẮC DÂN TỘC TRONG SỰ NGHIỆP ĐỔI MỚI ĐẤT NƯỚC HIỆN NAY

TÔ HUY RỬA*

Trong xu thế toàn cầu hóa kinh tế đang diễn ra nhanh chóng, và sự phát triển của kinh tế tri thức, vai trò của văn hóa trong phát triển ngày càng được khẳng định mạnh mẽ. Đồng thời, sự hội nhập về kinh tế quốc tế tất sẽ dẫn tới sự tương tác và chịu tác động phức tạp nhiều mặt về phương diện văn hóa. Toàn cầu hóa là thời cơ cho sự hội nhập và phát triển, đồng thời cũng là những thách thức to lớn đối với vấn đề giữ gìn và phát huy các giá trị văn hóa độc đáo của mỗi dân tộc. Bởi vậy, dân tộc nào muốn tồn tại và phát triển thì phải ra sức bảo vệ và phát triển mạnh mẽ bản sắc văn hóa và tinh thần dân tộc của mình. Trong tương quan ấy, văn hóa có ý nghĩa như một tấm thẻ căn cước minh chứng rõ nhất tâm vóc và vị thế của dân tộc trong giao lưu và hợp tác quốc tế. Đó cũng là cơ sở để chúng ta ý thức sâu sắc hơn việc phát huy mạnh mẽ bản sắc và tinh thần dân tộc trong các hoạt động văn hóa nghệ thuật nhằm đáp ứng được yêu cầu của sự phát triển đất nước trong thời kỳ mới.

1. Vào cuối những năm 80 của thế kỷ trước, Việt Nam đã bắt đầu thực hiện chính sách đổi mới. Đến nay, Đảng và Nhà nước khẳng định nhất quán xác lập thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Sau 20 năm thực hiện công cuộc đổi mới toàn diện, đất nước ta không những đã vượt qua khủng hoảng mà còn tạo ra *thế* và *lực* mới để bước vào thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước. Hiện nay, chúng ta đang đứng trước những cơ hội lớn và những thách thức mới, nhất là khi gia nhập WTO. Tất nhiên, những thời

---

* PGS.TS. Ban Tư tưởng - Văn hoá Trung ương.

cơ và thách thức ấy không chỉ diễn ra trong lĩnh vực kinh tế, thương mại mà còn thể hiện trong lĩnh vực văn hóa. *Một mặt*, hàng loạt trào lưu tư tưởng và khuynh hướng, sản phẩm văn hóa từ bên ngoài có điều kiện thâm nhập vào nước ta, theo đó, tất cả mọi người có điều kiện mở rộng tâm văn hóa, tiếp nhận những tinh hoa văn hóa của nhân loại một cách trực tiếp. Hơn nữa, cùng với sự phong phú của đời sống vật chất và tinh thần của xã hội, không khí dân chủ trong lĩnh vực văn hóa, tư tưởng được tăng cường và mở rộng, tạo điều kiện thuận lợi cho quá trình tiếp tục đổi mới văn hóa và xác lập những giá trị tinh thần mới phù hợp với tâm lý dân tộc và sự phát triển đất nước theo xu hướng hiện đại. *Mặt khác*, trong số các tư tưởng và sản phẩm văn hóa, văn nghệ "ngoại nhập" sẽ có cả những tư tưởng độc hại, phản nhân văn. Đồng thời, một số thế lực chính trị nước ngoài muốn thông qua "quyền lực mềm" văn hóa để áp đặt lối sống, tư tưởng cho nước khác. Nhiều nhà khoa học đã cảnh báo rằng, sự bành trướng của văn hóa Mỹ và phương Tây đã làm xói mòn, mai một bản sắc văn hóa của một số dân tộc trên thế giới. Với quan điểm xây dựng *nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc*, chúng ta vừa phải tiếp thu những giá trị văn hóa, những trào lưu tư tưởng cao đẹp của nhân loại, đồng thời vừa phải bảo vệ và phát huy những gì tinh túy nhất của văn hóa dân tộc nhằm làm cho văn hóa trở thành một trong những động lực của phát triển. Muốn vậy, cần khơi dậy ý thức tự hào, tự tôn dân tộc, phát huy mạnh mẽ tinh thần dân tộc. *Lịch sử của dân tộc ta và của nhiều dân tộc trên thế giới cho thấy tình đoàn kết và gắn bó dân tộc chính là nền tảng tinh thần tạo ra sức mạnh của dân tộc*. Một dân tộc không có khát vọng lớn, thiếu sự đoàn kết nhất trí thì dân tộc đó khó có thể vượt qua những thử thách khắc nghiệt của lịch sử để tồn tại và phát triển. Văn hóa chính là một sức mạnh trực tiếp tạo nên tinh thần, khát vọng và sự đoàn kết đó. Như vậy, trong quá trình hội nhập, hợp tác và giao lưu quốc tế, văn hóa của chúng ta có *nhiệm vụ kép* không thể tách rời: vừa phải tiếp thu có chọn lọc tinh hoa văn hóa thế giới, vừa phải góp phần trực tiếp giữ gìn, nuôi dưỡng và phát huy tinh thần và bản sắc độc đáo của dân tộc Việt Nam.

Tinh thần và bản sắc dân tộc Việt Nam được hun đúc trên cơ sở những giá trị tốt đẹp mà cha ông chúng ta đã tạo nên trong trường kỳ lịch sử, trong đó, hạt nhân là chủ nghĩa yêu nước và khát vọng *Thái bình tu trí lực - Vạn cổ thủ giang san* (Thái bình nên gắng sức/Non nước ấy nghìn thu - Trần Quang Khải). Tinh thần dân tộc được thể hiện trong chiều sâu tư tưởng và tình cảm của con người, được kết tinh trong khát vọng xây dựng và bảo vệ Tổ quốc, trong lối sống, ứng xử và trong hành động của mỗi người. Đó là tinh thần dân tộc chân chính, xuất phát từ tinh thần yêu nước, thương dân, ý chí bảo vệ độc lập dân tộc và toàn vẹn lãnh thổ, ý thức của người dân về quyền lợi, trách nhiệm và nghĩa vụ trong xây dựng và bảo vệ đất nước. Nó hoàn toàn xa lạ với chủ nghĩa dân tộc hẹp hòi và chủ nghĩa sô-vanh nước lớn. Những tác phẩm văn hóa, nghệ thuật lớn bao giờ cũng chứa đựng trong đó khát vọng và tinh thần dân tộc qua những thời kỳ lịch sử khác nhau. Nhiều nhà khoa học đã khẳng định: lịch sử văn hóa, văn học,

nghệ thuật của một dân tộc chính là lịch sử tâm hồn của dân tộc ấy. Vì thế, việc sử dụng, khai thác các tác phẩm nghệ thuật để bồi dưỡng lòng yêu nước, tinh thần nhân đạo, khơi dậy tinh thần dân tộc là con đường hết sức hữu hiệu để xây dựng sức mạnh tinh thần, tập hợp sự đồng tâm nhất trí của nhân dân. Vai trò và tầm quan trọng của văn hóa nghệ thuật cách mạng đã được Hồ Chí Minh nhiều lần khẳng định. Trong *Thư gửi các họa sĩ* năm 1951, Người nhấn mạnh: "Văn hóa nghệ thuật là một mặt trận. Anh chị em là chiến sĩ trên mặt trận ấy". Quan điểm trên đây của Chủ tịch Hồ Chí Minh là nguồn gốc tạo nên một nền văn nghệ cách mạng và những người nghệ sĩ - chiến sĩ cách mạng.

Trong hai cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ trước đây, đội ngũ nghệ sĩ - chiến sĩ ấy, bằng những tác phẩm nghệ thuật xuất sắc của mình, đã có những đóng góp to lớn trong việc cổ vũ tinh thần dân tộc của mọi tầng lớp nhân dân thực hiện nhiệm vụ chống xâm lược và từng bước xây dựng chế độ xã hội mới. Nhiều tác phẩm văn học, hội họa, sân khấu, điện ảnh, âm nhạc... đã khắc họa được vẻ đẹp của đất nước và con người Việt Nam trong "lửa đạn sáng ngời". Nhiều thế hệ người Việt Nam đã nối tiếp nhau tình nguyện lên đường chiến đấu vì với họ, cuộc đời đẹp nhất là trên trận tuyến đánh quân thù. Nhiều nghệ sĩ ưu tú thuộc các lĩnh vực nghệ thuật khác nhau đã vĩnh viễn nằm lại trên chiến trường. Nền văn học, nghệ thuật cách mạng của chúng ta xứng đáng là đội quân tiên phong trong đấu tranh chống đế quốc xâm lược, góp phần to lớn vào sự nghiệp giải phóng dân tộc, thống nhất Tổ quốc.

Nếu như trong thời chiến, tinh thần dân tộc thể hiện ở lòng căm thù giặc sâu sắc, sẵn sàng xả thân vì độc lập, tự do của Tổ quốc thì trong điều kiện thời bình, tinh thần dân tộc thể hiện rõ nhất ở khát vọng chiến thắng đói nghèo, xây dựng một nước Việt Nam "giàu mạnh, công bằng, dân chủ, văn minh" tiến bước vững chắc lên chủ nghĩa xã hội. Giờ đây, một câu hỏi đặt ra với chúng ta là, một dân tộc từng chiến thắng những kẻ thù hùng mạnh nhất trong lịch sử chẳng lẽ lại bó tay trước đói nghèo và tụt hậu? Báo *Tuổi trẻ* khi mở diễn đàn "Nước Việt Nam ta nhỏ hay không nhỏ" đã thu hút được nhiều người tham gia. Phần lớn các ý kiến tham gia diễn đàn đều khẳng định rằng, một nhân tố hết sức quan trọng để chúng ta tiến hành công nghiệp hóa, hiện đại hóa thành công là phải khơi dậy lòng tự hào dân tộc, đánh thức khát vọng của cả dân tộc quyết đưa Việt Nam trở thành một quốc gia hùng mạnh. Chính tinh thần dân tộc và truyền thống đại đoàn kết dân tộc sẽ giúp cho tiềm năng của dân tộc Việt Nam có điều kiện phát huy toàn bộ sức mạnh của nó. Đây chính là một bài học lịch sử mà Chủ tịch Hồ Chí Minh đã khẳng định: nhân dân ta có lòng "yêu nước nồng nàn" và mỗi khi lòng yêu nước được phát huy mạnh mẽ thì nó trở thành sức mạnh vô địch.

Nhìn từ góc độ phát triển của lịch sử, nhiều quốc gia vốn nghèo khó nay đã hóa "rộng", hóa "hở" vì họ có chiến lược phát triển đúng đắn, nắm bắt xu thế phát triển của thời đại một cách nhạy bén, đồng thời biết phát huy mạnh mẽ tinh thần dân tộc và sự đồng tâm nhất trí của toàn dân. Nhìn từ phương diện văn

hóa, xu thế toàn cầu hóa đặt các nước đang phát triển trước một bài toán hết sức khó khăn: một mặt, phải giao lưu, hội nhập với văn hóa nhân loại, mặt khác, mỗi dân tộc phải có chiến lược giữ gìn và phát huy bản sắc văn hóa của dân tộc mình nếu không muốn rơi vào tình trạng bị hoà tan và bị đồng hóa. Và chính nền văn hóa tiên tiến, đậm bản sắc dân tộc đang đứng vững và phát triển trong hội nhập đó sẽ trở thành một sức mạnh có khả năng vừa phản ánh, vừa nuôi dưỡng và phát huy cao độ tinh thần dân tộc trên tất cả các lĩnh vực của đời sống xã hội. Nội dung của tinh thần và bản sắc dân tộc thể hiện trong văn hóa, văn nghệ trước hết là truyền thống và chủ nghĩa yêu nước, là tình thương dân, trọng dân, vì dân; là truyền thống đại đoàn kết toàn dân; là lòng nhân ái, khoan dung, trọng nghĩa tình, đạo lý, đức tính cần cù sáng tạo trong lao động; là sự tinh tế trong ứng xử, tính giản dị trong lối sống; là tinh thần tự hào, tự tin vào sức mạnh và năng lực của dân tộc; là khả năng thống nhất ý chí của dân tộc để thực hiện nhiệm vụ thời đại đặt ra. Tinh thần dân tộc còn thể hiện ở chỗ dám tự phê phán và vượt qua những mặt yếu kém trong đời sống tinh thần của dân tộc, biết tiếp thu có chọn lọc những tinh hoa văn hóa của dân tộc khác để phát triển. Tinh thần dân tộc đó phải dựa trên nền tảng của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, gắn kết với lý tưởng chính trị tiến bộ của thời đại để tạo nên sức mạnh mới trong cuộc chiến đấu chống nghèo nàn, lạc hậu, đưa nước ta sớm trở thành nước giàu mạnh, phồn vinh và nhân văn. Đây chính là bản sắc của tinh thần dân tộc Việt Nam hiện nay. Tinh thần dân tộc vừa như một hàng số mang tính ổn định vừa là một hệ thống mở để tiếp nhận, bổ sung những giá trị mới nhằm đáp ứng những yêu cầu mới luôn luôn vận động của cuộc sống.

2. Để góp phần phát huy mạnh mẽ tinh thần dân tộc, bồi dưỡng lòng tự hào, tự tôn dân tộc, những người sáng tạo văn học, nghệ thuật phải xây dựng được những tác phẩm tiêu biểu cho tâm vóc và khát vọng của dân tộc Việt Nam trong thời đại mới.

Như đã phân tích ở trên, với tư cách là những sản phẩm tinh thần độc đáo, tác phẩm văn nghệ ưu tú có vai trò hết sức quan trọng trong việc phát huy và bồi dưỡng tinh thần dân tộc cho nhiều thế hệ khác nhau. Sức mạnh đặc biệt ấy của văn nghệ trong việc bồi dưỡng và phát huy tinh thần dân tộc là ở chỗ nó không thuyết lý một cách trừu tượng, chung chung mà thông qua những hình tượng nghệ thuật sinh động, những dạng thức phong phú của ngôn ngữ nghệ thuật, tác phẩm văn nghệ làm cho những tư tưởng, tình cảm tốt đẹp thấm dần vào tâm hồn người đọc, góp phần hình thành ở họ những cảm nhận sâu xa về đất nước, nhân dân, về cuộc sống, con người... Trong thời đại chúng ta, Chủ tịch Hồ Chí Minh chính là người thể hiện rõ nhất chiều sâu bản sắc văn hóa dân tộc và ở Người, vẻ đẹp tinh thần dân tộc được kết tinh một cách rạch ròi. Không phải ngẫu nhiên mà ngay từ năm 1923, khi gặp Người ở Mát-xcơ-va, nhà thơ nổi tiếng Ô-xíp Men-đam-xtam đã thốt lên: ở Nguyễn tỏa ra một thứ ánh sáng văn hóa mới, đó không phải là văn hóa của châu Âu, cũng không phải là văn hóa phương Đông, mà là văn hóa của tương lai. Đây là một đánh giá chính xác và có ý nghĩa tiên tri. Hồ Chí Minh không chỉ là một lãnh tụ chính trị thiên tài

mà còn là một nhà văn hóa lớn, là sự kết tinh văn hóa điển hình và biểu hiện sâu xa của tinh thần dân tộc Việt Nam: *Mong manh áo vải hồn muôn trượng - Hồn tượng đồng phơi những lối mòn* (Tố Hữu). Trong hai cuộc kháng chiến chống Pháp và chống Mỹ, văn nghệ nước nhà đã thu được những thành tựu hết sức quan trọng và thực sự có tác dụng sâu sắc đối với nhân dân trong sự nghiệp đấu tranh giải phóng và bảo vệ Tổ quốc. Trong những năm trước và sau đổi mới, cũng đã có nhiều tác phẩm văn nghệ thể hiện chân thực cuộc sống trong tính phong phú và đa dạng của nó, nhiều tác phẩm đã tạo được ấn tượng sâu sắc trong lòng người tiếp nhận. Một số tác phẩm văn nghệ thời kỳ đổi mới, với tinh thần "nói thẳng, nói thật" đã đi sâu miêu tả những bất công ngang trái ngay trong xã hội chúng ta, thể hiện niềm cảm thông sâu sắc với những số phận bất hạnh. Tuy nhiên, đã có lúc, văn nghệ nói nhiều về mặt trái mà chưa chú ý thích đáng đến mặt phải, tức những phần tươi sáng trong cuộc sống đang thay đổi từng ngày. Chẳng lẽ cuộc sống của chúng ta chỉ có nỗi đau và nước mắt, chỉ có bi kịch và ngang trái, éo le? Cần phải thấy được một thực tế hiển nhiên rằng, trong hai thập kỷ tiến hành công cuộc đổi mới, những thành tựu mà chúng ta giành được là hết sức to lớn. Để nhanh chóng đưa đất nước thoát khỏi đói nghèo và lạc hậu, Đảng ta chủ trương thúc đẩy mạnh mẽ hơn nữa sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa. Sự nghiệp đó không chỉ nhằm mục tiêu kinh tế, mà còn có mục tiêu văn hóa, đòi hỏi chúng ta phải học tập, nắm bắt các tiến bộ khoa học kỹ thuật và những giá trị tích cực của văn minh nhân loại, phải tiến hành đồng bộ, toàn diện công cuộc công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước. Vì thế, trong quá trình thực hiện các mục tiêu này, vị trí và vai trò của văn hóa ngày càng quan trọng. *Sự xuyên thấm và tác động lẫn nhau giữa kinh tế, chính trị và văn hóa là một đặc điểm quan trọng của thời đại ngày nay, trong đó, vai trò và vị thế của văn hóa trong việc tạo nên sức mạnh tổng hợp của đất nước ngày càng nổi bật.* Đảng ta đã khẳng định phát triển toàn diện và đồng bộ cả ba lĩnh vực: phát triển kinh tế là trung tâm, xây dựng Đảng là then chốt và phát triển văn hóa - nền tảng tinh thần của xã hội là điều kiện đảm bảo sự phát triển bền vững và toàn diện của đất nước. Trong thời kỳ phát triển kinh tế tri thức, cạnh tranh kinh tế bao hàm cả sự cạnh tranh ý thức và năng lực sáng tạo, cạnh tranh về nguồn lực văn hóa. Sức mạnh của văn hóa đã thấm sâu vào trong sức sống, sức sáng tạo và sức hội tụ của dân tộc. Chúng ta phải nhận thức sâu sắc ý nghĩa chiến lược - phát triển văn hóa để phát huy tối đa sức mạnh của con người và của cả dân tộc. Bài học kinh nghiệm của Nhật Bản cho thấy, công thức *văn hóa Nhật Bản + kỹ thuật phương Tây* đã đem đến những bước nhảy vọt thật sự cho đất nước này. Sự kết hợp ấy chỉ thành công khi tinh thần và bản sắc của người dân Nhật Bản được phát huy mạnh mẽ. Nước ta đã chiến thắng trong cuộc đối đầu với những kẻ thù hùng mạnh, chẳng lẽ mãi mãi bé nhỏ trong kinh tế và lạc hậu trong kỹ thuật? Với những thành tựu to lớn và có ý nghĩa lịch sử trong 20 năm đổi mới, chúng ta hoàn toàn tin tưởng rằng Việt Nam sẽ vươn lên một tầm cao mới trong thế kỷ này! Văn hóa, văn nghệ dân tộc phải có trách

nhệm góp phần trực tiếp tạo nên sức vươn lên đó, bằng cách tạo ra những tác phẩm nghệ thuật thực sự "có giá trị tư tưởng và nghệ thuật cao, tác động sâu sắc đến việc đổi mới nếp nghĩ, nếp sống, nâng cao giác ngộ chính trị xã hội chủ nghĩa và trình độ thẩm mỹ của nhân dân, góp phần làm cho đời sống văn hóa của nhân dân ngày càng lành mạnh, phong phú". Muốn thế, đội ngũ văn nghệ sĩ cần xác định rõ hơn, sâu hơn trách nhiệm to lớn của mình trước sự nghiệp cách mạng của dân tộc. Cần phải ý thức một cách sâu sắc rằng, khát vọng và mục tiêu cao quý của cách mạng được thể hiện trong các tác phẩm nghệ thuật luôn thống nhất và gắn bó chặt chẽ với bản chất của nghệ thuật. Bởi vì, hơn ở đâu hết, nghệ thuật chân chính luôn hướng con người vươn tới các giá trị cao đẹp, và việc ngợi ca cái đẹp, cái thiện cũng chính là thái độ đấu tranh chống lại cái ác, cái xấu trong đời sống. Cuộc sống hôm nay đòi hỏi văn nghệ sĩ phải xây dựng những hình tượng nghệ thuật thể hiện được tâm vóc và khát vọng của dân tộc trong giai đoạn lịch sử mới. Trong thời đại hội nhập toàn cầu, các văn nghệ sĩ vừa phải học tập tinh hoa văn hóa của nhân loại vừa phải thể hiện được tinh thần và bản sắc dân tộc trong các tác phẩm của mình. Đảng và nhân dân đánh giá cao những đóng góp quý báu của đội ngũ văn nghệ sĩ đối với sự nghiệp đổi mới đất nước, nhưng rõ ràng sau hai mươi năm tiến hành đổi mới, chúng ta chưa tạo được những đỉnh cao nghệ thuật, chưa có nhiều tác phẩm nghệ thuật ưu tú như chúng ta hằng kỳ vọng. Hy vọng trong thời gian tới, đội ngũ văn nghệ sĩ sẽ nỗ lực nhiều hơn nữa để có những tác phẩm nghệ thuật xứng đáng với sự mong đợi của nhân dân, đất nước.

3. Những giải pháp thúc đẩy tiềm năng của văn nghệ trong việc phát huy, bồi dưỡng tinh thần và bản sắc dân tộc.

a. Phải xuất phát từ truyền thống văn hóa dân tộc, tích cực thu hút những giá trị văn hóa tiên tiến của nhân loại, làm phong phú và mới mẻ nội hàm tinh thần dân tộc để mở rộng đường cho việc phát huy mạnh mẽ tinh thần dân tộc. Nền văn hóa hàng nghìn năm của Việt Nam đã để lại cho chúng ta một di sản phong phú và quý báu. Chúng ta phải tiếp tục truyền bá và khẳng định những giá trị tốt đẹp của văn hóa truyền thống, mặt khác, phải trên cơ sở tầm nhìn mới, xây dựng chiến lược phát huy bồi dưỡng tinh thần dân tộc lên một tầm cao và chất lượng mới. Cần kết hợp sức mạnh của dân tộc với sức mạnh của thời đại, kết hợp giữa kế thừa và phát huy giá trị tốt đẹp của văn hóa dân tộc với việc tiếp nhận tinh hoa văn hóa của thời đại. Sự tích hợp văn hóa dân tộc với văn hóa nhân loại tất yếu sẽ nâng tầm văn hóa Việt Nam lên một trình độ mới, một sức sống mới làm động lực để xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

b. Mở rộng tự do sáng tác, phát huy mạnh mẽ năng lực sáng tạo của đội ngũ văn nghệ sĩ, đồng thời tăng cường sử dụng sức mạnh cảm hóa của văn nghệ để phát huy mạnh mẽ tinh thần dân tộc. Để thực hiện được điều này, cần chú ý một số nội dung sau: Một là phải nâng cao trình độ lý luận khoa học và cách mạng của chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh để định hướng cho sự

phát triển của văn nghệ; tiếp thu một cách chủ động có chọn lọc những thành tựu mới nhất của tư tưởng, học thuật và nghệ thuật nhân loại nhằm nâng cao tâm văn hóa và bản lĩnh chính trị tư tưởng cho đội ngũ văn nghệ sĩ và các nhà hoạt động văn hóa. *Hai là* khuyến khích sáng tạo ngày càng nhiều các tác phẩm nghệ thuật có chất lượng cao trong việc phản ánh đời sống tinh thần dân tộc. Giới thiệu văn hóa Việt Nam ra thế giới theo nhiều con đường khác nhau: dịch thuật, biểu diễn, tổ chức các festival văn hóa và du lịch, quảng bá các sản phẩm văn hóa... *Ba là* phải không ngừng nâng cao chất lượng tư tưởng và thẩm mỹ của tác phẩm văn nghệ, phát huy vai trò độc đáo của nó để phát triển mạnh mẽ và bồi dưỡng tinh thần dân tộc.

c. Tiếp tục mở rộng và quản lý tốt các loại hình dịch vụ văn hóa nhằm nâng cao hiệu quả, tác dụng của văn nghệ theo hướng bồi dưỡng và phát huy mạnh mẽ tinh thần dân tộc. Ở đây, cần thực hiện các biện pháp sau: *Một là*, ra sức triển khai hoạt động văn hóa quần chúng, nỗ lực phát huy vai trò của văn hóa văn nghệ quần chúng trong việc phát triển mạnh mẽ tinh thần dân tộc, tổ chức quần chúng tham gia sáng tác những tác phẩm phù hợp với việc trình diễn và biểu diễn ở cơ sở. Quan tâm tạo điều kiện cho những hoạt động văn nghệ các dân tộc thiểu số trong cả nước, đặc biệt ở Tây Bắc, Tây Nguyên, Tây Nam Bộ... để không ngừng thỏa mãn nhu cầu văn hóa tinh thần quần chúng. *Hai là*, tăng cường xây dựng hệ thống truyền thông đại chúng hiện đại, có chức năng, nhiệm vụ sản xuất, phổ biến, truyền bá những tác phẩm, công trình, tiết mục đặc sắc có chất lượng tư tưởng và nghệ thuật cao và có lịch phát sóng phù hợp để thu hút được lượng người xem đông đảo nhất. Bên cạnh việc đáp ứng nhu cầu giải trí của nhân dân, các tác phẩm văn nghệ phải thể hiện một cách sinh động tinh thần vươn lên của quần chúng và những thành tựu của công cuộc đổi mới. *Ba là*, tăng cường xây dựng các tạp chí văn nghệ và các báo, tạp chí có chuyên mục văn nghệ phát triển vững chắc, nhạy bén với những giá trị văn hóa mới, cổ vũ cho những tư tưởng tiến bộ, giàu tính nhân văn cao cả. *Bốn là*, tiếp tục duy trì các phương thức hoạt động văn hóa đa dạng về quy mô như các lễ hội văn hóa, các lễ kỷ niệm danh nhân, các phong trào "uống nước nhớ nguồn", "trở lại chiến trường xưa"... *Năm là*, tăng cường xây dựng lý luận và phê bình văn nghệ, củng cố, mở rộng hoạt động lý luận - phê bình, từng bước đẩy mạnh việc đào tạo, bồi dưỡng tài năng lý luận - phê bình, làm cho lý luận - phê bình trở thành lực lượng xung kích trong cuộc đấu tranh chống những tư tưởng văn nghệ suy đồi, tiêu cực và bảo vệ, biểu dương những giá trị văn hóa lành mạnh, tiên tiến.

d. Phải có sự đổi mới sâu sắc phương thức lãnh đạo, quản lý văn nghệ, các quyết sách vĩ mô, quy hoạch chiến lược, định hướng chính sách, quản lý thị trường, bảo vệ quyền sở hữu trí tuệ, xây dựng môi trường cho sáng tạo văn hóa, văn nghệ phát triển lành mạnh. Đổi mới văn nghệ phải chú trọng đổi mới quan niệm để công tác văn nghệ và sáng tác văn nghệ có tầm nhìn thời đại, hướng ra thế giới và hướng tới tương lai, quan tâm tới trào lưu tiến bộ của loài người và

sự phát triển khoa học kỹ thuật thế giới, chú trọng thực tiễn xây dựng xã hội chủ nghĩa của Việt Nam và phục vụ sự nghiệp đổi mới đất nước. Đồng thời, phải tăng cường công tác nghiên cứu, cải cách chính sách, chế độ, thể chế văn nghệ nhằm xây dựng thể chế văn nghệ phù hợp với quy luật nội tại của văn nghệ và đặc điểm của cơ chế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa.

Đội ngũ làm công tác văn nghệ phải không ngừng rèn luyện tư tưởng, tài năng và bản lĩnh nghệ thuật, sáng tạo nhiều những tác phẩm xuất sắc và mở rộng tầm ảnh hưởng của văn nghệ trong việc phát triển mạnh mẽ tinh thần dân tộc.

d. Đi sâu khai thác văn hóa truyền thống, văn hóa dân gian, văn hóa, văn nghệ thời kỳ đấu tranh bảo vệ và giải phóng đất nước. Tích cực tiến hành giáo dục chủ nghĩa yêu nước, không ngừng nâng cao sức cảm hóa, động viên và sức hấp dẫn của hoạt động văn hóa. Khai thác có hiệu quả các phương thức hoạt động giáo dục truyền thống cách mạng; chú trọng phát huy truyền thống văn hóa đặc sắc của dân tộc và vai trò tích cực của nó trong việc phát huy mạnh mẽ và bồi dưỡng tinh thần dân tộc. Có kế hoạch tài trợ các hoạt động và tổ chức nghệ thuật của dân tộc thiểu số, bồi dưỡng, đào tạo và khuyến khích đội ngũ văn nghệ sĩ các dân tộc sáng tác, phản ánh đời sống dân tộc thiểu số trong công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Cần xây dựng những quỹ bảo trợ văn hóa dân tộc, bảo tồn các hoạt động văn hóa dân gian, làm cho văn hóa dân tộc thiểu số trở thành một lực lượng quan trọng trong việc tăng cường đoàn kết dân tộc, bảo vệ thống nhất Tổ quốc.

e. Đẩy mạnh việc xây dựng và đào tạo đội ngũ trí thức, văn nghệ sĩ, đổi mới cơ chế, chính sách đối với các trường đào tạo về văn hóa, nghệ thuật, tăng cường khả năng phát triển lâu dài của văn nghệ. Có sự đầu tư thích đáng cho các tài năng nghệ thuật và các chuyên gia văn hóa có trình độ cao nhằm phát huy cao độ năng lực và tài năng của đội ngũ này góp phần đưa Việt Nam trở thành một quốc gia phát triển mạnh và toàn diện về văn hóa, nghệ thuật. Có kế hoạch xây dựng đội ngũ chỉ đạo và quản lý văn nghệ có bản lĩnh và trình độ cao, đồng thời khai thác vai trò, trách nhiệm của đội ngũ doanh nhân trong việc góp phần phát triển văn hóa, biết kết hợp chặt chẽ, hợp lý giữa kinh tế và văn hóa trong hoạt động thực tiễn. Cùng với việc xây dựng và phát huy ba lực lượng trên, cần chú trọng đào tạo nòng cốt văn nghệ quần chúng để họ có thể phát huy được tác dụng lớn hơn trong công tác văn hóa quần chúng ở cơ sở. Đó chính là những lực lượng nòng cốt, giữ vai trò quan trọng và có ý nghĩa quyết định đến sự phát triển mạnh và vững chắc của văn hóa - văn nghệ Việt Nam thời kỳ mới(**).

Chú thích

** Bài đã đăng trên Tạp chí *Cộng sản*, số 771/2007.